

Ispoorti Hagalluwwi Awwaado

Leveled

Hadiyyisa

Ku qanannaaxxi hara'mash kitaab Yu.Es.Ay.Di (USAID)eennsi siidamukki diinaxxi hara'matinne, Seev Ze Childireeninne (Save the Children), Losa'n Ministeerinnee Dabuuphphi Giir Giichchi Gassi Losa'n biiro'innnee maqirem angejjinne guda koobamukko.

2009 H.D

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

 Save the Children

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated. For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

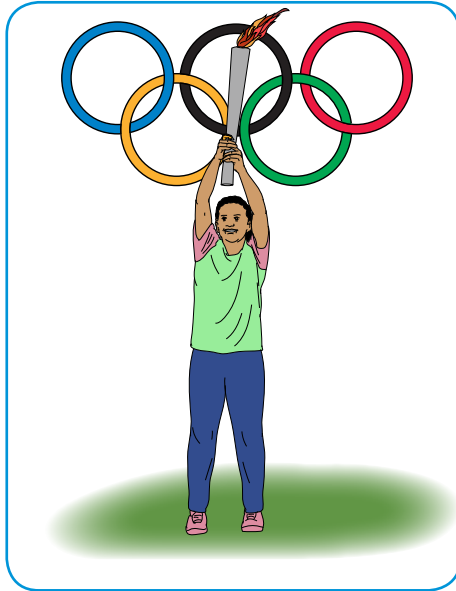

Ispoorti Hagalluwwi Awwaado

Baxxanchi 4

Saanti 18

Leveled

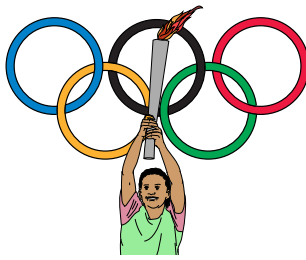

Losisaanchina/ona Tiissiishsha

Ku hara'mash qanannaaxxi kitaab gudukki horoor sawwit ciilluwwi qanannaaxxi xanato fuu'lisimminatte. Ka kitaaba awwaaxximmiinse gaassinaa ciilluwwa gaafaassimina kitaabo'ommi horoor sawwite caakkisimmi hasisookko. Misilluwwi amadu sawwitenne ciilluwwi maqire atoorarimmi qanannaato fuu'lisooahaannooma qoossimmi hasisa. Losaan kitaabo'ooma qanannaa'amaa lasonne xa'michchuwwina dabachcha uwwameena xanamuda'e qoossimmi niinnise egeramoohane.

Ispoorti Hagalluwwi Awwaado

1. Isporta baximmi manchi beetina uwwoo awwaad maha?
2. Laqqoo Ispoorti gitannuwwiinse sasika summa kitaabe.

Usheexxat 1: Ispoorti Ontem Horoor Sawwittuwwa

Ispoorti orachcho xoxxoollishshiinese
fayy'ooma egessiisimmiinsem higaa labakat mul
awwaadduwwim yoohane. Ispoorti kobinnanoo
qoxxisookko. Fissiixxanchanne moo'oo manninne
araq la'anchi hee'ookko. Iitti qoocammokko.
Fissiixxanchanne kaa'imminne summi
weeshammookko. Amaxxim siidammookko. Kuk
kaa'immi mashka'inne uwwamoo irifo'uwwi amaxxam
fuu'lisookko. Er abga'a qooccookko; fissiixxanchi
xanatom fuu'lisookko. Lachchaa losanoo siidisookko.
Ispoorti annanni annanni lelluwwanne gaalchinnee
te'im mullinaa fissiixxamakka'a misha siidimmina
issakkam mikmikaaxxi baxo.

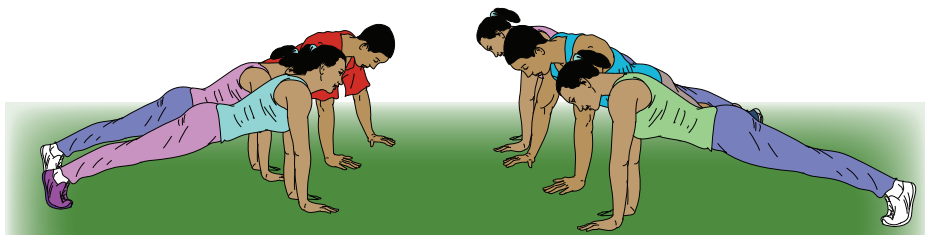
Ni uullanne dut ispoorti lelli hagalluwwi yookko.
Ookeenim gaalchinne te'im mullina te'im

lamemisinnem fissiixxamakka'a gaginaa uullinaa
laminame misha siidisoohane. Mullina fissiixxanchi
ispoorti hagalluwwi: geellichcha, xophphe'e,
huuccancha, farado jigishshaa gubbancha, dee'ewwi
fisiixxancha (paara olompiika) ragbe'e, daama'a,
cheeza, haare'imma, haqushshe'e, hillikke'e,
biskileeta firiixisim kaame'e fiigisimma, doqdoqqe'e
fiikkisimma, wishsho'o haaremmaa muli keenomee.

Gaalchinne fissixxamakkaam keen odim lokki lello, angil
lello, qarcaaxxi lello, bicco higisimmi geellichcha,
qasharawwe'e, kallo'o, gammishshaa muli keenome.
Mullinaa maqirinaa lellakkam keen xarapheet
teeniisa, uullanne lellakkam teeniisa, gamaca,
cheeza, tikiinno'o, daama'a, ceerancha, qulube'ee muli
keenome. Ku hanaan kuramukki ispoorti hagalluwwi
uulli uullisame annanni annanni ihookko. Ni uullisanne
gaassanee doollabaa yinoommoo. Ku dollabaa
yamamookkok gaassaaniinse manni fayya'ooma
hawwodoo be'isa haabakka'a lellakkamane.
Gaasik manni ixxi qoxallano keenimmina xale'e
gudisaakkoohane.

Manchi beet ka ispoortuwwa baximma asheeru doolli bashila. Annanni annanni mikmikaat ixxi gagim ispoorta. Kadimmi araq shene'e qasaa orachchi erisa tiramaa mikmikihona lobakata hara'mookko. Orachchonnem xiig aalo'isa doo'onaa issookko. Ka mikimikaaxxi mashka'inne fooshshimmi orachchii aalo'isa firona hara'mokko.

Ee bikkina ayyi manchim goon, meenti, woraadii landii ixxi fayya'oomisinnee umu'lisinnee iina makkookoo e'lookkoo yookkoka doo'laa orachcho xoxxoollishsha baxeena xanookko. Ispoorta lellimmi ayyi manchikam shene'uwwa qasaa orachchi liirammoo'isa issookko. Mannik sawwite fuu'lisookko. Manchi beetik sawwit fuu'lulaseense hasisoo araq baxo hundame faare'aa u'namoo'n baxoo'isa issokko. Ayyim ixxe hasisoo orachcho xoxxoollishshi ispoorta sawwite fuu'liseena baximma bushisaa cawwaa urimmi hasisooyyo. Mat mat manni odim ka ispoorta baximma beccaa'aa boxo tirimmisa xigookko. Ispoorta ceemaa te'im beccaa'aa baximma urimmi gaqqi orachchim karamoo'isa issookko.

Usheexxat 2: Orachcho Xoxxoollishsha

Isporti orachcho xoxxoollisimmina lobakata hara'mooko. Dardara ki'aaka'a annanni annanni mikmikaato issimmi hasisookko. Ka mikmikaatinne orachchik bu'annuwwi qoxxookko. Annanni annanni jabbuwwam hoo'lameena xanookko. Kee'maal baxxuwwam aalo'ise baxeen qunxoo'isam issookkoo faare'isookkoo. Orachcho xoxxoollishshina awwaadoo mikmikaatiinse mat mat biqinne marimmaa laphakka'a orachcho iim aad issimmaa. Kaka baximmiinse illage orachcho iibbisoo lokkuwwaa ekkidii kidii wiswisaa' imam xadimmi hasisooyyo.

Kido'ne'i mikmikaatuwwa baximminne qaamafeettuwwi ejjo'uwui, nigguwwii bu'annuwui karamoobee'isa issookko. Manchi beet mikmikaato uullisukki laseense orachchi hoogukkuuyyi waarookko. Orachchi hoogukkuuyyi waarulaseense baxaa

xanooyyo. Annanni jabbinam anga uwwookko. Ayyi isporti fissiixxanchim kobinnano, iitto, la'amimma, losanoo qoorooma dabassamimmaa qoxxisookko.

Ispoorti orachcho xoxxoollishshinat xale'i ihoo'n amaxxa siidisimminam hara'mookko. Siixxo'o irifo'inne afakkeena ka ispoorti hagara doo'lakka'a murte'akka'a xir hundame losixxa baximmi hasisookko. Ni uullanne ispoortinne siidamoo sixxo'i kaluwwa. Geellichchi fissiixxanchanne ka ullannem ihukko bii'l uullanne illag ihoo keen issuwwi gaqqekam ihukko abaroosika heechcha axisamaakko.

Ka geellichchi fissiixxanchanne illag ihaa heerqaaphphi uullannee Itophphe'ennemee la'amu keen: Abbaba Biqil, Haile G/silaasi, Qananiisa Baqala, Daraartu Tullo'o, Xurunshi Dibaaba, Masarat Daffaar, Ijjigaayahu Dibaaba, Almaaz Ayaanaa, Geexe Waame, Maammo Wolde, Mirutsi Yifixar, Meselechchi Malkamu, Faantu Meegiso, Gazahany Abara, Balaaynah Dinsaamo... Kabeyyonne summi weeshamubee'i keenimii yookko. Ka keeniinse mat

mat dut minaadabina awwaadoo xaaxxittuwwa baxaakko. Kobilishshina wossi beeyyo (rezolt), Hoteela, mulkeenim baxamaakko. Kaka baxakkeena xansiisukkok ispoortanne qoxxakka'a neeyyate murakkoo'n baximminnette.

Ku Itophphe'ne baxamukki heer uulli qaaphphi hoteelluwwi baxamimmi ixxuwwi kido'i Hoteelluwwa bii'l uullanne moo'lo'aaniinsee irifo'inne maaj siiddo'i bikkinatte. Ku Hoteelluwwi ka uullanne yoo daddaraaninam kobi'l ihaa muli daddaraanin ixxuwwaannisa baxaa qunxa'oo'isa issaakko. Muccuroom egeramaakkoo hoteelluwwi baxamaa siidamimmi bii'luulli daadeesaan waaroo'isa issaakko.

Ku dut hoteelluwwi baxamimmi harde'i oosinam baxoo baxo siidisaakko. Ku baxo qooccimmi odim uullina li'ino eebookko. Bii'l uullinse waaro daadeesaan diinat amadaa waaroo bikkina uulliname siixxo'o fuu'lisookko. Mulleka odim ispoorti kilabbuwwam uullisamoolla. Kobi'lishshina "hundim geellonaa" yoo Hayile'e uullisu geellichchi

ispoorti manni hundam faare'isaa meenti, landi,
lommannii wooraadii fissiixxanchina geeroolla.
Eehaniinsem uullisam kilabbuwwinam hasisoo ispoorti
mu'uttuwwa bii'l uulliinse eebisamaa uwwamoolla.
Adaraau lommannaa ciilluwwaa abooyyamoolla. Ku
hara'mimmii hara'manchii li'ukkuuyyi marulaseense
uulli li'immanne er googo amadukkisa moo'isookko.

Usheexxat-3: Ispoorti fissiixxanchi hagalluwwa

Ni uullanne dut ispoorti lellik hagalluwwi yookko.
Eehannonne mullinaa gaalchinne fissiixxamakkeena
xanakkamo. Mullina fissiixxamakkam keeno
yinoommok irifo'o siixximmina geeroo
manninne fissiixxamakkamane. Faradinne,

huccanchinne, geerimminne, gubbanchinne,
biskileetinne,kaame'inne, doqdoqqe'inne,
te'im ka beyyoone weeshamu bee ispoortinnen
fissiixxamakka'a kaa'immii kaa'amimmii he'oohane.

Gaalchi lelli odim lam id ihaaka'a dutinne
hara'mamakku'uuyyi fissiixxamakkamane: Lokki
lello, angi lello, bicco higixxanchi geellichcha mulli
keenome. Kobo'lishshina lokki lello moo'noommaare
lellakkam beyyi danamisa shiraashiramaa axisamim
hasisookko. Ka lelli beyyik uullichchi xibbe; midaad
odim ontayyi meetira. Uullichchi lam tochchonne
elel aagoo beyyo haqqa uullisakkamo.Lamem ele'l
gadanonne guzumo ogor yookko.

Lokki lelli beyyonne fissiixxameena hincoo kee'n
xig tommoo matoo. Lamem kollikim lamiyee
lamoo ihookko. Elela mat mat manchi lamem
kollinnem egerookko. Ixxim kabaxxi tomminse mat
woronnee xigamu manniinse lamem kolliinsem mat
mat manchcho yimma. Ka lellina seer yoohane.

Lellakku'uuyyi lokko digaadimmii hixixaa'immii horem xanamooyyo. Xulbe'e amadakko'on gozumo'i ogora caallakka'a aagimmi hasisooyyo.

Ka lello lellishoo sas daannuwwi hasisookko.

Tochchonne egeroo lam daannuwwi hee'ookko.

Wom daanni lambe'enne aaga xulbe'e aphphisamu kolli hundame geeraa afookko. Seera iiqoo keeno guzumo'ookko. Bi'ishshi gereero'o lello kollo araqa hawwodoohan ihuklaseense bi'isukkoka kashar mare'e moo'isaa fishka'a fugaa lelloobee'isa holla urookko. Bi'ishshoom ee'haa' name hawwodoo bee'an ihulaseense baar mare'e moo'isaa ege'lo'o uwwookko. La'mek odim an ihummoo yaa bi'ishsha baxukkaa'leense fishshikka'a fugaa kashara moo'isaa lelli woroomiinsem tochcho firona hollaa urookko.

Bicco higixxanchi geellichcha: Bicco higixxanchi geellichcha goonii landii lelleen xanoohane. Ka lellina geerakkam ogor hee'immi hasisookko. Ka lellina gudisakkam bicci tomotoommi woronne

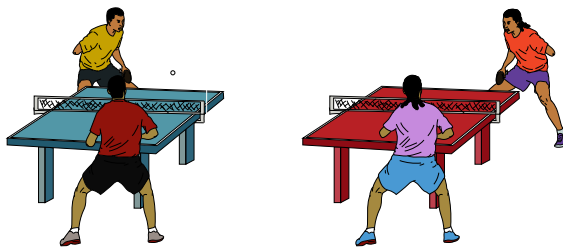
amadakkaman hoffi qaxichchom bexxaa siidamookko.
Ka bicco geellichchina doonamaa hundim amadookko.
Ee annichchina uwwamu shiinji ogoriinse fiiraa
geereena xanooyyo. Ka bicco higixxamukkuuyyi
fissiixxanchanne mat landichcho te'im beet
kichchiinse lasaanchi afeebe'e gerimmi hasisooyyo.

Geereena qunxoo keen bicco maaxaa amadoobee'isa
egerakkammo. Eelasage kichchi beyyonne madadinne
shiinja uwwakko'i keenina xale'e ka higixxo'i bicco
uwwakkamo. Hundiname afukkisa qossakka'a lasage,
ege'lo'i fishka'a daanni fugookko. Kichchanne yookkok
amadaa waarookko yaa illagee'nek laso asi'mukkuuyyi
u'namookko. Qalawwaa'aa fiigookko. O'i illagenne
yookkokim las waara hincoohaare qalawwaa'a fiigaa
elelanne guullookko. Qaqqiso gaassaa afukkaannina
gudisakko'i irifo'o uwwakkamo.

Bicco higixxanchi tekiniika: Ka bicco higixxanchi
geellichchi mulla gaqqan ihoo'n irifo'i gaalachane.
Ka lellina tomtoomma wo'ma bexoo biccuwwi,

fishka'i, geerakkam ogor, daannuwwi kichchanne, lambe'ennee lasaanchonnee hee'immi hasisookko. Mat gaalchanne fisiixxanchanne an e'loommooyookeen kichchannee uullookko. Ku uullamookkok lasonne waara aa'immina illegenne egeroohaana qaqiso afisimminatte. Ku lasonne illagenne uullo keen hore'em qare'aalluwwi iheena xanookko.

Ke higixxanchi biccoom qalama baandi'lisa issakka'a labakko'oohan ihimmi hasisookko. Kannina geeroo keenim ispoorti eddechcha edde'aakkookeen ihimmi hasisa. Matmat ammane geeramnuukkuuyyi ixkena uwwamu ogoriinse firaa muli manni ogoranne aagaa shiinja hoorulas geellichchi mish doonamooyyo. Ee bikkina hundim badaraa irifo'o siixxoo'n gatoobee'isa seerooma erisa la'immi danaamo. Bico higixxanchi losixxe fissiixxamakkeen illage baximmi hasisookko. Fissiixxanchanne aagakkeena ka illage losixxe neeyyato murakkoo'n yakakka'a baximmi kaachchina afisookko.

Usheexxat-4: Teenis Lello

Teeniiis lello yakkamok lam annanni beyyonne lellakkamane. Xaraphpheedannee uullannette. Ka lellik xulbe'i mayika'iinse baxamaakkoo xulbe'e laboohane. Kaka aphphisakkam haqqiinse baxamoo iraaheet yakkamok yookko. Xaraphpheed mate shaarim bee'ane, luxuunxisoohane. Xaraphpheed lambe'enne beddaa karamu netti yookko. Xarapheed teeniisa mullina te'im gaalchinnee lellimma xanakkamo. Ka lellone albachchi siyya'a annannaat bee'e. Mat angi yoo de'uwwim lalleena xanookko.

Uulli teeniisam lellakkeen beyyi nannamaa axisammimmi giddo. Ka teeniis lellome mullina te'im gaalchinne lellimmi xansiisookko. Ka lellikim anganne amadakkam gundi haqqinne baxamoo iraaheet yookko. Iraaheet baxamookkok faayzetiinsette. Ka lello lommannim wosso'leena lellimmi orachchi

mikikaatina danaamo. Orachchi karamoobee'isa
hara'mookko.

Abga'a danaamoomaa iyyaqqoomaa. Mat ispoorta
baxo manchi dut ammane gaalchinne baxoo bikkina
annanni annanni sawwit hee'oo bikkina eemanninne
baximmina iyyaqqimmii xanimmii hasisookko.

Harde'oom iibbisoothane, hindirigaa'oothane, annanni
amalam eebisoothane, manni luwwam mixisoothane. Ka
hundame ispoorta baximminne kaa'immi xansiisookko.
Illenne deemmakko'n manninne edamimmi er abga'a.
Ka'isinne odim kobinnan qooccameena xanookko.
Hara'mamakko laseense dut luwwa hawwisooyoo.

Hara'mamakko laseense odim dut hawwina qaraare
siidimmi xansiisookko. Mulli manni uwwoo er
sawwittuwwa aa'imma erane. Gagannem bi'ishshi
siidamoo ammane hawwoodakko'i mancho urato
xa'mimma xanaimmi abga'a fuu'lisookko. Manchi
beet heechchanne huushanchi bee'ooyyo. Mulli
mannim huushamukta'n hawwodu manchina urato
issimmi hasisookko. Matmat manni duu'mamuta'n

dabarakka'a duumimmiinse iyyaqqimmi horem erane. Niyyanno'i "Urimmiinsena'i uwwummiinse e'loo luwwi bee'ee" yookko. Kuk er abga'a moo'isoothane. Ispoorti ka yanna baxonne hosona issoothane.

Ispoorti xoxxoollloomina araaq awwaadoo'isa saarayyaan guulla kuraakko. Balli hundam ispoorti baxoo manchi orachchi fayya'a. Mikmikaato issimmi do'ixxi baqaa baxoo'isa issookko. Kobi'lishshina mat kaame'i uulla dasulaseense orachchi hundim shamukkuuyyi marooko. Manchi beetim mikmikaato uullisuklas bu'annuwwi hundim baxo uullisukkuuyyii orachchi karamukkuuyyii waarookko. Erisa sawwimma hoogookko. Ispoorti manchi beetina qooccamchanne uwwamu xanato fuu'lisoothane.

Qooccamchanne uwwamu xanato fuu'lisimmima ballina ballina ispoorta baximmi danaamo. Ka ispoorta baxaku'uuyyem odim do'ixxa duudisoo luwwiinse daphphim hasisookko. kobi'lishshina, caata iicimma, dimbisoo luwwa agimma, sujaara wiriissimma, annanni annanni amala amadiisoo luwwaa teeda'i

issimmi hasisookko. Ku keen manchi beetika do'ixxa
jaamisoothane. Mulli qaamafettuwwam jabbonne
ubbuusookko. Do'ixxi duudimmi jaamimma.
Jaamimma yimmi orachchi mikmikaato ijaajoo seer
bee'ee yimma. Ispoorti ka hawwiinse fissaa uroothane.
Eebikkina ispoortina xiniinso'o uwwinaa banxona.

Ispoorti kobinnanina, ispoorti fayya'oomina, ispoorti
orachchi xoxxoollishshina, ispoorti er abaga'a
siidimmina, ispoorti er edanchinaa yakkamo. Heer
uulla qaaphphi ispoorti awwonsa shooto issimminne
mannina eroommi baxonne anga edimmina
qunxaakkoo do'ixxi qooccookko. Mat jor amalluwwa
usiisookkoo, egexxamisookkoo. Kuk odim ni gag ballina
ballina banxoommi ispoorti losixxi misha. Ispoorti
gaganne bakke'imma fuu'lisookko. Mat manchi xale'i
ixxi gag ihoo'n uullam iittimmi hasisookko.

Ispoortanne kaa'aa ixxi gaqqekaa anni/am uullikaa
summa weeshisookko. Summa weeshisimmiinsem
higaa ixxi gaginaa anni/am uullinamee irifo'i majaa
amaxxaa siidisooko. Ixx igaqqekkii uullikii amaxxi

fuu'limmi uulli li'imina lobakat hara'mookko. Ispoorti gaga la'amimminaa uullame la'ammisimminaa awwaadookko. Ispoorti kaa'immi murte'aallooma qooccookko. Hawwi te'im u'namisoo luwwi gamba yulas hawwiinse firimmina malo hasimmannee siidimmannee qoxallano qooccookko. Ka'isa qaraare siidukkuuyyi xabbee'n heechcha hee'ookko.

Usheexxat-5: Dee'uwwi ispoorta irifo'o aa'lu'uuyyi

Qaamafeetanne annanni annanni hanqat yoo keenim ispoorta ayyi mannisame fissiixxamim hasisookko. Ixxuwwi fissiixxamoo ispoorta paaraa olompiikaa yakkamo. Ka ispoortanne annanni annanni qaamafeexxi hawwi yookeen issena'i issem

fissiixxantamo. Anginne gafe'akkam biskileetinnem
lokki hawwi yookeen fissixxameena xanookko.
Lokko dee'uwwim ixxuwwina makkoo ispoortanne
hamaaramaa lalleena xanooko. Maccenne hawwi
yookeenim te'im wocoobeekeenim ispoorti
fissiixxanchanne aagaa lalleena xanooko.

Suume duudduwwim geellichchanne fissixxamookko.
Kobi'lishshina, teeniisa qoxarisa leellamookko.
Daama'uwwa lellimmanne ayyim afooyyo. Angi
lell, lokki xulbe lello, elela egarimma, qarcaaxxi
lello abagud bee'isa xanat yookeeno. Eebikkina
ixxuwwinam heer uulli qaaphphi fissiixxanchanne
paaraa olompiikaa yakkam porogiram gudaa yookko.
Losa'n minnuwwanne tochchisimmi hasisooyyo.
Ka doollenne ixxuwwim liiramamaa hee'amona
baxonne hundannem neeyyat muramoobee'isa anga
edamoo'isa issim hasisookko.

Lule'oomannem ispoorti manchi beetina orachcho
xooxoolisimmiinsem higaa do'ixxi ayyi quuxinam
qunxaa gudoo'isa issookko. Orachchi nigguwwii

bu'annuwii baxo jallaa xadoo bee'isa isseena
ispoort awwaadoo'is kuramaakko. Gagaa uullaa heer
qaaphphi uullinne weeshisookko. Fissiiixxanchanne
kaa'akka'a irifo'o siidimmi gagika, abaroosikaa
uullikaa siixxo'o fuu'lisookko. Kanniinsem odim
fayya'oomine orachchi xoxxoollaa hee'ona
hara'mookko. Dut koba qooccookko. Ayyi luwwinam
doo'ixxi fuu'loo'isa issookko.

Machi beetina ayyi luwwiinsem fayya'oo'm
illage. “Fayya'ooma goddu bee'ek ayyi luwwame
goddooyyoo” yakka'a heesse'akkamo. Ka fayya'ooma
siidimmina orahchchi xoxxoollishsha ballina ballina
baximmi hasisookko. Ihukkaarem baxakkam ispoorta
umu'lisinnee fayya'oo'misinnee baximmi hasisoo'isa
hore'em xadimmi hasisooyyo. Ispoorta baximmaa
yimmi atoot yoo baxo danaamisa baximmina
qunximmaa yimmi ihukkisa ayyi manchim la'immi
hasisookko. Ka bikkina hundim ixxi hasoo'isinne
lachchi manna sogitano xa'mukkuuyyi ispoorta baxim
hore'em erane.

Xu'michchuwwa

Ka ispoorti bikkina qananaa'litaannonne hinkaa'na hindi yitida'e kigaga moo'aqqiteena ka woroon yoo xa'michchuwwa dabarimma uttitte.

- I. Kanniinse woroon yoo xa'michchuwwa dabare.
  1. Ispoorti awwaadoo'meka onto kure.
  2. Orachcho xoxxoollishsha yimmi mayyimda'e kure.
  3. Ispoorta baxoo bee manni maha ihookko yitaa sawwitoo?
  4. Ispoorti manniinse hindiriggaato hoorookkoo yitoo? Mahina?

II. Ka sagalluwwa shiinnaatanse.

A	B
a. Dee'uwwa	1. Diinakkichcho
b. Fiigimma	2. Baqbaqimma
c. Naasichcho	3. Li'imma
d. Faare'imma	4. Xorimma
e. Fuu'limma	5. Para olompiika
	6. Qendeedimma

III. Kanniinse woroon yoo keen mahinne la'amu keeno?

Hayile G/Silaase, Daraartu Tullo'o, Faantu Meegis

